فصلنامه مطالعات حقوق
Journal of Legal Studies
شماره بیست و هفتم. زمستان ۱۳۹۷، صص ۳۲۱-۳۰۳ Vol 3. No 27. 2018, p 303-321
شماره شاپا (۲۵۳۸-۶۳۹۵) ISSN: (2538-6395)

بررسی آیین دادرسی کیفری اطفال از منظر قانون مصوب ۱۳۹۲ و اصلاحات بعد از آن

سجاد فتاحی زفرقندی
دانشجو دکتری حقوق کیفری وجرم شناسی دانشگاه آیت الله آملی. ایران

چکیده:
از جمله قوانین و مقرراتی که قانونگذار در آن، جرایم اطفال و نوجوانان را مورد توجه قرار داده، قانون آیین‌دادرسی کیفری است که علاوه بر اینکه نهادها و مقررات نوینی در مورد دادرسی در بسیاری از جرایم مطرح کرده، مواد متعددی درباره آیین دادرسی ویژه اطفال و نوجوانان نیز در آن پیش بینی شده است دادرسی کیفری ویژه اطفال که از بدو تماس کودک و نوجوان با مقامات انتظامی و قضایی، به لحاظ ارتکاب اعمال مغایر با قانون جزا، تا خاتمه رسیدگی به اتهام او جریان دارد، از حیث ضرورت تأمین هدف والای انسانی اصلاح و تربیت و پیشگیری از وقوع جرم ا یشان، واجد اهمیت فراوان است.
دادرسی ویژه اطفال به مجموعه قواعدی منسجم گفته می شود، که در زمینه کشف جرم، تعقیب، تحقیقات مقدماتی و نحوه دادرسی باید از بدو تماس کودک و نوجوان با مقامات انتظامی و قضایی به لحاظ ارتکاب اعمال مغایر با قانون تا خاتمه رسیدگی به اتهام او به منظور تامین هدف والای انسانی حفظ منافع عالی کودکان و نوجوان، رعایت گردد. در دادرسی به جرایم اطفال نقاط قابل توجهی از جمله این که پلیس و قضاتی که منحصراً یا غالباً در دادرسی اطفال فعالیت دارند، باید از طریق ایجاد دوره‌های آموزشی با علوم مختلفی از قبیل روان‌شناسی کودک، مددکاری اجتماعی و جرم‌شناسی آشنایی کاملی داشته باشند. دادرسی باید کاملاً غیرعلنی و با حفظ حریم اطفال انجام گیرد. تشکیل پرونده شخصیت که حاوی اظهار نظر متخصصان مختلف علوم‌پزشکی، روان‌شناسی، مددکاری و جرم‌شناسی است، در کنار پرونده کیفری به منظور اتخاذ واکنش مناسب با شخیصت و منش طفل یا نوجوان ضرورت دارد.
به بررسی دادرسی کیفری ویژه اطفال و تقریرات در اسناد بین‌المللی و بررسی جرایم اطفال از هنگام وقوع جرم تا پایان اخذ رای ومجازات اطفال رسیدگی مینماییم.

واژه‌های کلیدی: قانون، آیین دادرسی، اطفال، جرایم، اسناد بین‌المللی

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

مقدمه

برای نخستین بار در قانون مجازات عمومی ۱۳۰۴ به وضعیت اطفال توجه شد و مواد ۳۴ الی ۳۹ این قانون به بزهکاری اطفال اختصاص یافت. در سال ۱۳۰۷ نظامنامه محابس و توقیف‌گاه‌ها تدوین شود و برای اولین بار دارالتادیب به عنوان مکانی برای نگهداری اطفال ۱۵ تا ۱۸ سال تعریف شد.

قانون تشکیل دادگاه اطفال در سال ۱۳۳۸ به تصویب رسید. و سازکار دادرسی در این قانون چنین بود :

۱- تشکیل دادگاه اطفال در مرکز هر شهرستان

۲- ایجاد کانون اصلاح و تربیت به همراه دادگاه های مذکور

دادگاه اطفال صلاحیت رسیدگی به کلیه جرایم اطفال بین ۶ تا ۱۲ سال را دارا بود. اطفال تا ۶ سال قابلیت تعقیب کیفری نداشتند و چنانچه قبل از آغاز رسیدگی و یا همزمان با سن طفل از ۱۸ سال تجاوز می کرد، باز هم دادگاه اطفال صلاحیت رسیدگی داشت. اطفال بین ۶ تا ۱۲ سال، در صورت ارتکاب جرم، حداکثر از یک تا شش ماه به دارالتادیب سپرده می‌شوند در مورد اطفال ۱۲ تا ۱۸ سال نیز تدابیر زیر مورد توجه قرار گرفته بود:

۱- (تسلیم به اولیا یا سرپرست طفل)

۲- (سرزنش و نصیحت از سوی قاضی دادگاه)

۳- (اعزام کانون اصلاح و تربیت از سه ماه تا یک سال)

۴- (اعزام به زندان کانون اصلاح و تربیت)

اولین دادگاه اطفال نیز در سال ۱۳۴۵ در تهران آغاز به کار کرد. ولی با این همه تا سال ۱۳۴۷ که آیین‌نامه اجرایی کانون اصلاح تربیت تهیه نشده بود امکان اجرایی قانون تشکیل دادگاه‌های اطفال بزهکار وجود نداشت. سال ۱۳۵۸ و با تقویت قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی رسیدگی به کلیه جرایم به محاکم جزایی محول شد. و بدین ترتیب برای نخستین بار دادگاه اطفال محمل قانونی خود را از دست داد.

در سال ۶۱ و با تصویب قانون مجازات اسلامی در ماده ۲۶ آن مفهوم طفل تعریف شد :

(به کسی گفته می‌شود که به سن بلوغ شرعی نرسیده باشد. دختران ۹ سال قمری و پسران ۱۵ سال قمری) (تبصره ۱ ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی)

در سال ۱۳۷۳ آیین‌نامه قانونی و مقررات اجرایی سازمان زندان‌ها به تصویب رسید. و در این آیین‌نامه، ملاک عرفی ۱۸ سال برای اعزام اطفال بزهکار به کانون اصلاح و تربیت پذیرفته شد.

در سال ۱۳۷۸ با تصویب قانون آیین دادرسی کیفری فصل پنجم آن به شیوه ی رسیدگی به جرایم اطفال اختصاص پیدا کرد. و در این مدت شعبه‌های ویژه رسیدگی به جرایم اطفال افزایش قابل توجهی داشت.

با تصویب قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲ و قانون آیین دادرسی مصوب ۹۲ و اصلاحیه ۹۴ شیوه ای دقیق‌تر در خصوص رسیدگی به جرایم اطفال ارائه گردید.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

اسناد بین المللی حقوق کودک و نوجوان

دو سند مهم در خصوص ویژگی‌های دادرسی کیفری عرفی اطفال و نوجوانان در اسناد بین المللی :

الف) پیمان حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ سازمان ملل متحد که در سال ۱۳۷۲ دولت جمهوری اسلامی ایران به نحو مشروط به معاهده مزبور ملحق گردیده است.

ب) حداقل مقررات استاندارد سازمان ملل متحد برای دادرسی ویژه نوجوانان مصوب ۱۹۸۵ وجود دارد.

ضرورت تشکیل دادگاه ویژه اطفال

به منظور تامین هدف مقدس حمایت از منافع و مصالح عالیه کودکان و نوجوانان معارض با قانون با وجود اینکه اصل تساوی افراد در برابر قانون و دادگاه‌ها در قوانین اساسی (اصول ۱۹ و ۲۰ قانون‌اساسی جمهوری اسلامی ایران) متضمن ممانعت از تشکیل دادگاه‌های ویژه در رسیدگی به جرایم گروه‌های اجتماعی خاص است، لیکن با توجه به دستاوردهای علوم‌جنایی و جرم‌شناسی و توصیه اسناد بین‌اللملی، در نظام‌های دادرسی کیفری غالب کشورها، دادگاه ویژه اطفال با صلاحیت اختصاصی رسیدگی به اتهامات اطفال و نوجوانان تشکیل شده است. بند سوم قسمت ب ماده ۴۰ حمایت حقوق کودک تشکیل مرجع قضایی واجد صلاحیت مستقل و بی طرف را در مورد رسیدگی به اتهام اطفال و نوجوانان پیش‌بینی و مقرر کرده است.

در قانون ایران ماده ۲۳۱ قانون آیین دادرسی کیفری تصریح می کند که اختصاصی بودن بعضی از شعب دادگاه عمومی مانع از ارجاع سایر پرونده‌ها به آن شعب نمی‌باشد. بخشنامه ۱/۷۸/۱۱۰۵ مورخ ۷۸/۱۱/۱۵ رییس قوه قضاییه به روسای کل دادگستری استان‌ها نیز اعمال مواد ۲۱۹ و ۲۳۱ موید این مطلب است که در نظام قضایی ایران دادگاه ویژه اطفال موضوعیت ندارد و مقنن دادگاه تخصصی و ویژه‌ای که انحصارا به اتهامات اطفال و نوجوانان رسیدگی کند، پیش بینی و مقرر نکرده است و این یکی از نقایض عمده نظام قضایی ایران در دادرسی کیفری اطفال محسوب می شود. اما در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ ماده ۲۹۴ بیان شد که دادگاه کیفری به دادگاه کیفری یک، دادگاه کیفری دو، دادگاه انقلاب، دادگاه اطفال و نوجوانان و دادگاه‌های نظامی تقسیم می شود.

بحث اختصاصی و تخصصی بودن دادگاه اطفال و نوجوانان

ـ سوال: بین دادگاه اختصاصی و تخصصی فرق هست؟

ـ جواب: دادگاه انقلاب اسلامی یک دادگاه اختصاصی است زیرا به موجب قانون، فقط صلاحیت رسیدگی به جرایم خاصی را دارد و در هیچ صورتی نمی‌تواند به جرایم دیگری خارج از چهارچوب تعیین شده در قانون رسیدگی نماید. تفاوت دادگاه اختصاصی با دادگاه تخصصی در این نکته است که دادگاه تخصصی در حقیقت یکی از شعب دادگاه عمومی است که به نوع خاصی از جرایم یا دعاوی رسیدگی می‌کند. به عنوان نمونه می‌توان از دادگاه اطفال نام برد که در اصل شعبه‌ای از دادگاه‌های عمومی هستند اما

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

تخصصاً به جرائم اطفال رسیدگی می‌کنند. دادگاه اطفال و نوجوانان با حضور یک قاضی و یک مشاور تشکیل می شود. نظر مشاور مشورتی است.

تبصره: در هر حوزه قضایی شهرستان یک یا چند شعبه دادگاه اطفال و نوجوانان بر حسب نیاز تشکیل می‌شود تا زمانی که دادگاه اطفال و نوجوانان در محلی تشکیل نشده است، به کلیه جرایم اطفال (به جز جرایم مشمول این قانون) آنچه در صلاحیت دادگاه انقلاب و کیفری یک که در صلاحیت دادگاه کیفری یک ویژه اطفال است در شعبه دادگاه کیفری دو یا دادگاهی که وظایف آن را انجام می دهد رسیدگی می‌شود. در حوزه بخش دادگاه عمومی بخش تشکیل می شود که این دادگاه به تمامی جرایم در صلاحیت دادگاه کیفری دو رسیدگی می کند. به کلیه جرایم اطفال و افراد کمتر ار هجده سال تمام شمسی در دادگاه اطفال و نوجوانان رسیدگی می‌شود. در هر صورت محکومان بالای سن هجده سال تمام موضوع این ماده در بخش نگهداری جوانان که در کانون اصلاح و تربیت ایجاد می شود، نگهداری می‌شوند.

جرایم مشمول صلاحیت دادگاه کیفری یک و همچنین انقلاب در مواردی که با تعدد قاضی رسیدگی می‌شود اگر توسط افراد بالغ زیر هجده سال تمام شمسی ارتکاب یابد در دادگاه کیفری یک ویژه رسیدگی به جرایم نوجوان رسیدگی و متهم از کلیه امتیازاتی که در دادگاه اطفال و نوجوانان اعمال می‌شود، بهره‌مند می گردد. در هر شهرستان به تعداد مورد نیاز شعبه یا شعبی از دادگاه کیفری یک به عنوان «دادگاه کیفری یک ویژه رسیدگی به جرایم نوجوانان» برای رسیدگی به جرایم موضوع این ماده اختصاص می‌یابد. تخصصی بودن این شعب، مانع از ارجاع سایر پرونده‌ها به آنها نیست.

شیوه انتخاب قضات

قضات دادگاه‌های اطفال و نوجوانان باید به منظور اتخاذ تصمیم، صدور حکم و در پیش‌گرفتن روشی در مورد کودکان و نوجوانان که سر انجام منجر به بازسازگاری کردن اجتماعی، هدایت و تعلیم و تربیت و پیشگیری از تکرار جرم آنان شود، مسلط به حقوق و روان شناسی کودک، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی جنایی و جرم‌شناسی باشند. در قانون آیین دادرسی کیفری ۹۲ طی مواد ۴۰۸ و ۴۰۹ چنین بیان شئه است رییس دادگستری یا رییس کل دادگاه های شهرستان مرکز استان هر حوزه قضایی حسب مورد ریاست دادگاه های اطفال و نوجوانان را نیز بر عهده دارد.

قضات دادگاه و دادسرای اطفال و نوجوانان را رییس قوه قضاییه از بیه قضاتی که حداقل پنج سال سابقه خدمت قضایی دارند و شایستگی آنان را برای این امر با رعایت حسن و جهات دیگر از قبیل تاهل، گذراندن دوره آموزشی و ترجیحا داشتن فرزند محرز بداند انتخاب می‌کند.

حداق قواعد استاندارد سازمان ملل برای دادرسی ویژه اطفال به لحاظ ظرافت خاص و حساسیت مسائل مربوط به مراحله مقدماتی رسیدگی به اتهامات اطفال و نوجوانان، تعقیب و تحقیقات ناظر به مرحله مزبور را به عهده ضابطان قضایی ورزیده و آموزش دیده و متبحر و مسلط امکان پذیر دانسته است.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

در حقوق ایران به لحاظ عدم پیش بینی ضابطان دادگستری خاصی که با گذراندن دوره خاص آموزشی غالبا یا منحصرا در خصوص مربوط به اتهامات اطفال و نوجوانان در خواست او به قضات تحقیق محول شده است تشکیل دادسرای ویژه نوجوانان به سرپرستی یکی از معاونان دادستان با حضور یک یا چند بازپرس جهت تحقیقات مقدماتی جرایم افراد ۱۵ – ۱۸ سال در این دادسرا به عمل می‌آید به جرایم زیر مستقیما در دادگاه رسیدگی می‌شود:

ـ به جرایم منافی عفت موضوع ماده ۳۰۶ به طور مستقیم در دادگاه مطرح می شود.

ـ جرایم تعزیری درجه ۷ و ۸

ـ تحقیقات تمامی جرایم افراد زیر ۱۵ سال مستقیم در دادگاه اطفال و نوجوانان به عمل می‌آید.

ـ و دادگاه دارای کلیه وظایف می باشد. که برعهده ضابطین دادگستری است.

ضابطان مکلف به حفظ آلات جرم هستند در جرایم مشهود ولی اجازه تحقیقات مقدماتی از طفل یا نوجوان را ندارند. در هر صورت دستگیری وی حسب مورد فوری به دادسرا یا دادگاه اطفال و نوجوان تحویل دهند. تشکیل پرونده شخصیت در جرایم پنج و شش در مورد اطفال و نوجوانان الزامی است که توسط دادسرا یا دادگاه اطفال و نوجوانان به عمل می‌آید.

مرجع قضایی در مرحله تحقیقات، اطفال یا نوجوان را به والدین یا سرپرست قانونی یا هر شخص حقیقی یا حقوقی که مصلحت بداند می‌سپارد. و اشخاص مذکور ملتزم‌اند هر گاه حضور طفل یا نوجوان لازم باشد او را به مرجع قضایی معرفی نمایند. افراد ۱۵ تا ۱۸ سال نیز خود شخصا ملزم به معرفی خود به دادگاه می‌باشند. اخذ کفیل یا وثیقه در موارد لازم تنها از متهمان بالای ۱۵ سال به عمل می‌آید. در صورت عجز با رعایت موارد بازداشت موقت قرار نگهداری موقت در کانون اصلاح و تربیت صادر می‌کند.

شیوه رسیدگی به اتهامات اطفال و نوجوانان

ارتقاء دادرسی نوجوانان و اطفال در کشوری متضمن بخشی از روند توسعه ملی کشورها محسوب می‌شود.

۱- رعایت اصول بنیادین دادرسی کیفری: اصولی که متضمن یک دادرسی عادلانه و منصفانه را در هنگام تعقیب و دادرسی فراهم می‌کند از جمله : اصول برائت، اصل قانونی بودن، حق سکوت و. . . که در بدو و مقدمه قانون آیین دادرسی کیفری ۹۲ آمده و از آن عبور می کنیم.

۲- تسریع در رسیدگی: از آنجا که درک کودکان و نوجوانان تحت پیگرد قضایی از کیفیت ارتباط بین تصمیمات اتخاذ شده مراجع قضایی و عملکرد خود در انطباق شخصیت آنان به ارزشهای جامعه اهمیت بسزایی دارد و گذشت زمان به لحاظ عقلی، روانی، عاطفی و شرایط خاص اجتماعی موجب گسیختگی ارتباط مذکور می گردد.

۳- ضرورت حضور والدین، سرپرستان قانونی و مشاور حقوقی: به هنگام انجام تحقیقات و رسیدگی به اتهمات اطفال و نوجوانان، حضور والدین یا سرپرستان قانونی طفل یا نوجوان و همچنین وکیل

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

یا مشاور حقوقی از حیث حمایت و معاضدت روانی – عاطفی و حقوقی ایشان دارای کمال اهمیت است. به همین جهت طبق ماده ۱۵ حداقل استاندارد سازمان ملل ویژه اطفال و بند ۳ ماده ۴۹ پیمان حقوق کودک حضور ایشان در هنگام تحقیقات و دادرسی ضروری است.

در عین حال حسب قواعد مزبور، اگر حضور والدین یا سرپرستان قانونی، به تشخیص مرجع ذی صلاح قضایی، مصلحت و منفعت آنان را در فرآیند دادرسی تامین نکند. الزامی به حضور ایشان نیست.

در قانون آیین دادرسی کیفری ۹۲ در ماده ۴۱۲ بیان شده است که دادگاه اطفال و نوجونان وقت جلسه رسیدگی را تعیین و به والدین، اولیاء یا سرپرست قانونی طفل یا نوجوان، وکیل وی و دادستان و شاکی ابلاغ می کند.

تبصره۱: هرگاه در موقع رسیدگی سن متهم هجده سال و یا بیشتر باشد، وقت دادرسی به متهم یا وکیل او ابلاغ می شود.

تبصره۲: در جرایم تعزیری درجه ۶، ۷ و ۸ و همچنین در جرایم تعزیری که مجازات قانونی آنها غیر از حبس است، هرگاه متهم و والدین یا سرپرست قانونی او و همچنین در صورت داشتن وکیل، وکیل او حاضر باشند و درخواست رسیدگی نمایند و موجبات رسیدگی نیز فراهم باشد، دادگاه می‌تواند بدون تعیین وقت، رسیدگی و اتخاذ تصمیم نماید.

ماده ٤١٤ صراحتا بیان کرده است: هرگاه مصلحت طفل موضوع تبصره ۱ ماده ۳۰۴این قانون اقتضا کند ممکن است تمام یا قسمتی از دادرسی در غیاب او به عمل آید. رای دادگاه در هر صورت حضوری محسوب می شود.

حق داشتن وکیل: نکته قابل ذکر این است که در اسناد بین‌المللی مورد اشاره، حضور وکیل یا مشاور حقوقی در رسیدگی به اتهام اطفال و نوجوانان در هر حال الزامی است. (پیمان حقوق کودک، بند ۳ قسمت ب ماده ۴۰)

به این معنی که چنانچه ولی یا سرپرست قانونی با وجود حضور خود در تحقیقات و دادرسی مبادرت به تعیین وکیل یا مشاور حقوقی ننماید، حق درخواست معاضدت حقوقی رایگان برای اطفال و نوجوانان پیش‌بینی شده است. حال آن که در حقوق ایران چنانچه ولی یا سرپرست قانونی طفل در جلسه رسیدگی حاضر شوند با وجود عدم تعیین و معرفی مشاور حقوقی، دادگاه حق رسیدگی دارد.

۱) در جرایمی که در صلاحیت دادگاه کیفری یک

۲) جرایمی که مستلزم پرداخت دیه به ارزش بیش از ۱/۵ خمس دیه کامل

۳) در جرایم تعزیری درجه ۶ به بالا

تعیین وکیل الزامی: دادسرا و بالاتر، دادسرا و یا دادگاه اطفال و نوجوانان به ولی سرپرست قانونی متهم ابلاغ می‌نماید که برای او وکیل تعیین کند در صورت عدم تعیین با عدم حضور وکیل بدون اعلام عذر موجه، در مرجع قضایی برای متهم وکیل تعیین می شود.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

تعیین وکیل تسخیری برای طفل: جرایم جزئی نیازی به وکیل نیست، در جرایم تعزیری درجه هفت و هشت، ولی یا سرپرست قانونی طفل یا نوجوان می تواند خود از وی دفاع و یا وکیل تعیین نماید. نوجوان خود نیز می تواند دفاع کند.

غیرعلنی بودن تحقیقات: در بند ۷ پیمان حقوق کودک در کلیه مراحل دادرسی حریم طفل کاملا باید محفوظ بماند دو بند ماده ۸ از مجموعه حداقل قواعد استاندارد سازمان ملل برای دادرسی ویژه اطفال، به منظور اجتناب از آسیب رساندن به ایشان در نتیجه تبلیغات بی مورد یا فرآند برچسب زدن اتهام تاکید گردیده و به اصل ممنوعیت انتشار هویت آنان از هر گونه طریق، اشاره شده است.

در دادگاه اطفال و نوجوانان، والدین، اولیاء یا سرپرست طفل و نوجوان، وکیل مدافع، شاکی، اشخاصی که نظر آنان در تحقیقات مقدماتی جلب شده، شهود مطلعان و مددکار اجتماعی سازمان بهزیستی حاضر می شوند. حضور اشخاص دیگر در جلسه رسیدگی با موافقت دادگاه بلا مانع است.

که درماده ۲۲۵ قانون آیین دادرسی ۱۳۷۸ ممنوعیت مطلق وجود داشت اصل را بر غیر علنی بودن گذاشته بود. که در ماده ۴۱۳ این امر دچار ابهام است حضور اشخاص دیگر با موافقت دادگاه بلامانع است ؟!

حضوری بودن رای: ماده ۴۱۴ ق. آ. د. ک ۹۲ هرگاه مصلحت طفل موضوع تبصره ۱ ماده ۳۰۴ این قانون اقتضا کند ممکن است تمام یا قسمتی از دادرسی در غیاب او به عمل آید. رای دادگاه در هر صورت حضوری است.

نکته مهم اینکه در دادرسی اطفال قانون‌گذار یک مرحله از مراحل دادرسی یعنی واخواهی را دادرسی اطفال حذف کرده است که با توجه به اصل عدالت و منصفانه بودن دادرسی گاهاً دیده می‌شود که از این امر عدول شده است.

قانونگذار در ماده ۲۸۵ قانون آیین دادرسی کیفری، تحقیقات مقدماتی در جرایم اطفال و نوجوانان را مورد توجه قرار داده است. بر این اساس، در معیت دادگاه اطفال و نوجوانان و در محل آن، شعبه‌ای از دادسرای عمومی و انقلاب با عنوان دادسرای ویژه نوجوانان به سرپرستی یکی از معاونان دادستان و با حضور یک یا چند بازپرس، تشکیل می‌شود. تحقیقات مقدماتی جرایم افراد ۱۵ تا ۱۸ سال به جز جرایم موضوع مواد ۳۰۶ و ۳۴۰ این قانون، که به‌طور مستقیم از سوی دادگاه صورت می گیرد، در این دادسرا به عمل می‌آید.

تحقیقات مقدماتی تمامی جرایم افراد زیر ۱۵ سال به‌طور مستقیم در دادگاه اطفال و نوجوانان به عمل می‌آید و دادگاه مذکور تمامی وظایفی را که طبق قانون بر عهده ضابطان دادگستری و دادسرا است، انجام می‌دهد همچنین در جرایم مشهود، هرگاه مرتکب، طفل یا نوجوان باشد، ضابطان دادگستری مکلفند نسبت به حفظ آلات، ادوات، آثار، علایم و دلایل جرم اقدام کنند اما اجازه تحقیقات مقدماتی از طفل یا نوجوان را ندارند و در صورت دستگیری وی، موظفند متهم را حسب مورد، فوری به دادسرا یا دادگاه اطفال و نوجوانان تحویل دهند. انقضای وقت اداری و نیز ایام تعطیل، مانع از رجوع به دادسرا یا دادگاه اطفال و نوجوانان نیست. همچنین در جریان تحقیقات مقدماتی، مرجع قضایی حسب مورد، اطفال و نوجوانان

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

موضوع این قانون را به والدین، اولیا یا سرپرست قانونی یا در صورت فقدان یا عدم دسترسی یا امتناع از پذیرش آنان، به هر شخص حقیقی یا حقوقی که مصلحت بداند، می‌سپارد. اشخاص مذکور ملتزمند هرگاه حضور طفل یا نوجوان لازم باشد، او را به مرجع قضایی معرفی کنند. افراد ۱۵ تا ۱۸سال نیز شخصاً ملزم به معرفی‌خود به دادگاه هستند.

تشکیل پرونده شخصیت برای اطفال و نوجوانان

تشکیل پرونده شخصیت برای اطفال و نوجوانان، از جمله نوآوری‌های دیگر قانون آیین دادرسی کیفری است تا قاضی و دست‌اندرکاران از وضعیت اطفال و نوجوانان آگاهی داشته باشند. در این زمینه، قانونگذار در ماده ۲۸۶ این قانون بیان می‌کند در جرایم تعزیری درجه ۵ و ۶ تشکیل پرونده شخصیت در مورد اطفال و نوجوانان توسط دادسرا یا دادگاه اطفال و نوجوانان الزامی است.

الزامی بودن حضور مشاور برای رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان

قانونگذار آیین دادرسی کیفری در ماده ۲۹۸ این قانون پیش‌بینی کرده است که در شهرستان‌هایی که دارای دادگاه اطفال و نوجوان است، این دادگاه با حضور یک قاضی مشاور تشکیل می‌شود و نظر مشاور مشورتی است همچنین بر اساس ماده ۴۰۸ این قانون، رییس دادگستری یا رییس کل دادگاه‌های شهرستان مرکز استان، در هر استان و هر حوزه حسب مورد، ریاست دادگاه‌های اطفال و نوجوانان را نیز بر عهده دارد. حضور مشاوران با رعایت شرایط مقرر در قانون آیین دادرسی کیفری، برای رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان در دادگاه کیفری یک ویژه رسیدگی به جرایم آنان الزامی است. مشاوران دادگاه اطفال و نوجوانان نیز از بین متخصصان علوم تربیتی، روان‌شناسی، جرم‌شناسی، مددکاران اجتماعی، دانشگاهیان و فرهنگیان آشنا به مسایل روانشناختی و تربیتی کودکان و نوجوانان اعم از افراد شاغل و بازنشسته انتخاب می‌شوند.

یکی دیگر از قوانینی که جرایم مرتبط با اطفال و نوجوانان را مورد توجه قرار داده، قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ است. قانون‌گذار در موادی از این قانون پیش‌بینی کرده است که دادگاه می‌تواند با توجه به گزارش‌های رسیده از وضع طفل یا نوجوان و رفتار وی در کانون اصلاح و تربیت، یک بار در رای خود تجدیدنظر کند و مدت نگهداری را تا یک‌سوم تقلیق دهد یا نگهداری را، به تسلیم طفل یا نوجوان به ولی یا سرپرست قانونی او تبدیل کند. تصمیم دادگاه مبنی بر تجدیدنظر در صورتی انجام می‌شود که آن طفل یا نوجوان حداقل یک‌پنجم از مدت نگهداری در کانون اصلاح و تربیت را سپری کرده باشد. در این صورت، رای دادگاه قطعی است و این امر مانع استفاده فرد مجرم از شرایط آزادی مشروط و سایر تخفیفات قانونی مانند تعلیق صدور حکم، تعلیق اجرای مجازات و آزادی مشروط نخواهد بود همچنین محکومیت‌های کیفری اطفال و نوجوانان فاقد آثار کیفری است.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

تشکیلات و صلاحیت

به کلیه جرائم افراد کمتر از هجده سال تمام خورشیدی در دادگاه اطفال و نوجوانان رسیدگی می‌شود.

تبصره: هرگاه در حین رسیدگی سن متهم از هجده سال تمام تجاوز نماید، رسیدگی به اتهام وی مطابق این قانون در دادگاه اطفال و نوجوانان به عمل خواهد آمد. چنانچه قبل از شروع به رسیدگی سن متهم از هجده سال تمام تجاوز کند، رسیدگی به اتهام وی استثنائاً در دادگاه‌های عمومی صورت خواهد گرفت، مشروط به آنکه متهم از کلیه حقوقی که در دادگاه اطفال و نوجوانان برخوردار می‌باشد، در این دادگاه نیز بهره‌مند گردد. اطفال درصورت ارتکاب جرم مبرا از مسؤولیت کیفری هستند و تربیت آنان با نظر دادگاه به نحو مقرر در مواد آتی است. در هر حوزه قضائی شهرستان یک یا چند شعبه دادگاه اطفال و نوجوانان برحسب نیاز تشکیل می‌شود تا زمانی که دادگاه اطفال و نوجوانان در محلی تشکیل نشده است به کلیه جرائم اطفال و نوجوانان در شعبه دادگاه عمومی جزائی یا دادگاهی که وظایف آن را انجام می‌دهد مطابق این قانون رسیدگی شود. رئیس دادگستری یا رئیس کل دادگاه‌های شهرستان هر حوزه حسب مورد ریاست دادگاه‌های اطفال و نوجوانان را نیز برعهده دارد.

ـ دادگاه اطفال و نوجوانان از یک قاضی و دومشاور تشکیل می‌شود و نظر مشاوران مشورتی است.

ـ قاضی دادگاه و دادسرای اطفال و نوجوانان را رئیس قوه قضائیه از بین قضاتی که شایستگی آنان را برای این امر با رعایت سن و جهات دیگر (ازقبیل تأهل و ترجیحاً داشتن فرزند، گذراندن دوره آموزشی) محرز بداند با داشتن حداقل پنج سال سابقه خدمت قضائی انتخاب می‌کند.

ـ مشاوران دادگاه‌های اطفال و نوجوانان از بین متخصصان علوم روانشناسی و تربیتی، مددکاران اجتماعی و دانشگاهیان و فرهنگیان آشنا به مسائل روانشناسی و تربیتی کودکان و نوجوانان (اعم از شاغل و بازنشسته) انتخاب می‌شوند.

تبصره۱: برای انتخاب مشاوران، رئیس حوزه قضائی هر محل عده‌ای را که واجد شرایط مندرج در این ماده بداند و برای هر شعبه حداقل هشت نفر مرد و زن را به رئیس کل دادگستری استان پیشنهاد می‌کند. رئیس کل دادگستری استان از بین آنان حداقل چهارنفر را برای مدت دو سال به این سمت تعیین می‌نماید. انتخاب مجدد آنان بلامانع است.

تبصره۲: هرگاه متهم اناث باشد، حضور یک مشاور زن در جلسات الزامی می‌باشد.

هرگاه قاضی دادگاه اطفال و نوجوانان به جهتی از جهات قانونی از انجام وظیفه باز بماند با موافقت رئیس قوه قضائیه، رئیس دادگستری می‌تواند شخصاً به جای او انجام وظیفه کند یا یکی از قضات واجد شرایط را به جای قاضی دادگاه اطفال و نوجوانان به‌طور موقت مأمور رسیدگی نماید.

در معیت دادگاه‌های اطفال و نوجوانان و در محل آن، شعبه‌ای از دادسرای عمومی و انقلاب به سرپرستی یکی از معاونان دادستان و درصورت لزوم یک یا چند دادیار و بازپرس دایر می‌گردد. تعقیب، تحقیق راجع

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

به جرائم اطفال و نوجوانان جز در موارد مندرج در ماده (۱۴) این قانون که مستقیماً توسط دادگاه اطفال و نوجوانان به‌عمل می‌آید، از سوی دادسرا برطبق این قانون انجام می‌شود.

چنانچه اطفال و نوجوانان مرتکب جرائمی گردند که رسیدگی به آنها در صلاحیت دادگاه کیفری استان است، رسیدگی به آنها در «دادگاه کیفری استان ویژه رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان» وفق مقررات این قانون به عمل خواهد آمد.

تبصره۱: در هر استان به تعداد مورد نیاز، شعبه یا شعبی به عنوان «دادگاه کیفری استان ویژه رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان» برای رسیدگی به جرائم موضوع این ماده تأسیس می‌گردد. اختصاصی بودن این شعب، مانع از ارجاع سایر پرونده‌ها به آنها نمی‌باشد.

تبصره۲: دادگاه کیفری استان ویژه رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان در مرکز یا شهرستان‌های تابع آن استان که جرم در آن محل ارتکاب یافته تشکیل می‌شود وچنانچه به‌تشخیص دادگاه مصلحت اطفال اقتضاء نماید، حسب مورد در جایی که متهم دستگیر شده یا اقامت دارد تشکیل خواهد گردید.

تبصره۳: حضور مشاوران با رعایت مفاد مواد (۵) و (۷) این قانون، برای رسیدگی به‌جرائم اطفال و نوجوانان در دادگاه کیفری استان ویژه رسیدگی به جرائم آنان الزامی است.

مرجع رسیدگی به درخواست تجدیدنظر آراء و تصمیمات دادگاههای اطفال و نوجوانان شعبه‌ای از دادگاه تجدیدنظر استان است که مطابق با شرایط مقرر در این قانون و با ابلاغ رئیس قوه قضائیه تعیین می‌گردد.

مرجع رسیدگی به درخواست تجدیدنظر آراء و تصمیمات دادگاههای کیفری استان، ویژه رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان نیز دیوان عالی کشور خواهد بود.

هرگاه یک یا چند طفل یا نوجوان با مشارکت یا معاونت اشخاص بزرگسال مرتکب جرم شوند و یا در ارتکاب جرم با اشخاص بزرگسال معاونت نمایند، فقط به جرائم اطفال و نوجوانان در دادگاه اطفال و نوجوانان رسیدگی می‌شود.

درصورت بروز اختلاف در صلاحیت بین دادگاههای موضوع این قانون و یا با سایر محاکم، حل اختلاف برطبق مقررات آیین دادرسی مدنی به عمل می‌آید.

تبصره: درصورت اختلاف در صلاحیت دادگاه و دادسرای اطفال و نوجوانان، نظر دادگاه متبع است.

الف: تحقیقات و ترتیب رسیدگی

کلیه اقدامات اعم از تعقیب، تحقیق و رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان به شرط آنکه مجازات قانونی آنها فقط حبس کمتر از سه سال بوده و یا جرم از نوع منافی‌عفت باشد، رأساً توسط دادگاه اطفال و نوجوانان به عمل می‌آید و دادگاه مذکور کلیه وظایفی را که بر طبق قانون به عهده ضابطان دادگستری و دادسرا است انجام می‌دهد.

تبصره: در جرائم مشهود، هرگاه مرتکب طفل یا نوجوان باشد، ضابطان دادگستری مکلفند نسبت به حفظ آلات و ادوات و آثار و علائم و دلائل جرم اقدام نمایند، لکن اجازه تحقیقات مقدماتی از طفل را نداشته و

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

درصورت دستگیری وی نیز موظفند متهم را بی‌درنگ، حسب مورد، به دادسرا یا به‌دادگاه اطفال و نوجوانان تحویل دهند. انقضاء وقت اداری و نیز ایام تعطیل مانع از رجوع به دادسرا یا دادگاه اطفال و نوجوانان نخواهد بود.

در جرائمی که مجازات قانونی آنها حبس کمتر از سه سال یا مجازات تعزیری دیگری غیر از حبس خواه به تنهایی و یا توأم با مجازاتهای دیگر باشد، دادسرا یا دادگاه می‌تواند با ملاحظه شخصیت، منش، وضع اجتماعی و تحصیلی متهم و اوضاع و احوال وقوع جرم، تعقیب کیفری را به شرطی که متهم شاکی یا مدعی خصوصی نداشته باشد، حسب مورد موقوف یا از یک تا سه سال معلق نماید.

تبصره: دادسرا یا دادگاه ضمن صدور قرار تعلیق تعقیب به متهم تفهیم می‌نماید که اگر ظرف مدت مذکور از تاریخ صدور قرار یاد شده مرتکب جرم دیگری گردد، علاوه بر این جرم به اتهام سابق نیز تحت تعقیب قرار می‌گیرد.

دادسرا یا دادگاه حسب مورد برای حل و فصل شکایت یا جبران خسارت ناشی از جرم یا سازش طرفین، کوشش لازم و جهد کافی به برقراری سازش بین طرفین به عمل خواهد آورد و یا درصورت تشخیص، موضوع را به شورای حل اختلاف محل، مددکاران اجتماعی یا هر شخص صالح دیگری به عنوان میانجی ارجاع می‌نماید.

میانجی نیز کوشش لازم و جهد کافی نسبت به برقراری سازش بین طرفین را به عمل خواهد آورد و درهرصورت گزارش اقدامات خود را برای اخذ تصمیم در مهلتی که دادسرا یا دادگاه تعیین می‌کند، تسلیم می‌نماید.

دادسرا پس از وصول گزارش میانجی دال بر سازش طرفین، با لحاظ مواد(۳۰) و (۳۵) این قانون قرار موقوفی و یا تعلیق تعقیب صادر و درصورت عدم سازش پرونده را برای اخذ تصمیم به دادگاه ارسال می‌دارد.

دادگاه نیز پس از وصول گزارش میانجی حسب مورد قرار موقوفی یا تعلیق تعقیب صادر و یا شروع به رسیدگی می‌نماید.

درغیر از جرائم مستوجب مجازات حد، چنانچه ضمن اجراء حکم طرفین اقدام به سازش نمایند و یا شاکی گذشت کند، اجراء حکم متوقف خواهد شد.

درجریان تحقیقات مقدماتی، دادسرا یا دادگاه حسب مورد، اطفال و نوجوانان موضوع این قانون را به‌والدین یا سرپرست قانونی یا درصورت فقدان یا عدم دسترسی و یا امتناع از پذیرش آنان به هر شخص حقیقی یا حقوقی که مصلحت بداند می‌سپارد. اشخاص مذکور ملزم هستند هرگاه حضور طفل یا نوجوان لازم باشد او را به دادگاه معرفی نمایند. طفل یا نوجوان نیز ملزم به معرفی خود به دادگاه است.

درصورت ضرورت، اخذ کفیل یا وثیقه تنها از متهمان بالای پانزده سال امکانپذیر است. درصورت عجز از معرفی کفیل یا تودیع وثیقه و یا درجرائم علیه امنیت و یا جرائمی که در صلاحیت دادگاه کیفری استان

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

است یا مجازات قانونی آن بیش از خمس دیه کامل و یا بیش از سه سال حبس است، دادسرا یا دادگاه درموارد ذیل قرار نگهداری موقت آنان را در کانون اصلاح و تربیت صادر می‌کند:

الف: احتمال از بین رفتن آثار و دلایل جرم.

ب: تبانی متهم با متهمان دیگر یا شهود یا مطلعان واقعه.

ج: احتمال جلوگیری از اداء شهادت شهود.

د: بیم فرار یا مخفی شدن متهم.

تبصره: قرار نگهداری موقت تابع کلیه آثار و احکام قرار بازداشت موقت می‌باشد.

پس از پایان تحقیقات مقدماتی چنانچه عمل انتسابی جرم نباشد یا دلائل کافی بر توجه اتهام وجود نداشته باشد یا متهم به جهات قانونی دیگر قابل تعقیب نباشد، دادسرا یا دادگاه اطفال و نوجوانان حسب مورد قرار منع یا موقوفی تعقیب صادر می‌نماید و درغیر این صورت، چنانچه موضوع بدواً در دادسرا مطرح گردیده باشد، پرونده با صدور کیفرخواست به دادگاه اطفال و نوجوانان ارسال می‌شود والا دادگاه قرار رسیدگی صادر و وقت جلسه رسیدگی را به والدین یا سرپرست قانونی طفل یا نوجوان، وکیل وی و دادستان و شاکی ابلاغ می‌کند.

تبصره۱: هرگاه در موقع رسیدگی سن متهم هجده سال و بیشتر باشد، وقت دادرسی به متهم یا وکیل او ابلاغ می‌شود.

تبصره۲: در جرائمی که مجازات قانونی آن حبس کمتر از سه سال و یا مجازات تعزیری دیگری غیراز حبس خواه به تنهائی یا توأم با مجازاتهای دیگر باشد، هرگاه متهم و والدین یا سرپرست قانونی او و همچنین درصورت داشتن وکیل، وکیل او حاضر باشند و درخواست رسیدگی نمایند و موجبات رسیدگی نیز فراهم باشد، دادگاه می‌تواند بدون تعیین وقت، رسیدگی و اتخاذ تصمیم نماید.

دادگاه اطفال و نوجوانان به کلیه جرائم اطفال و نوجوانان با حضور دادستان یا نماینده او رسیدگی می‌نماید. در دادگاه اطفال و نوجوانان، والدین یا سرپرست اطفال و نوجوانان و وکیل مدافع و شاکی و اشخاصی که نظر آنان در تحقیقات مقدماتی جلب شده و شهود و مطلعان و نماینده کانون اصلاح و تربیت حاضر می‌شوند. حضور اشخاص دیگر در جلسه رسیدگی با موافقت دادگاه بلامانع است.

انتشار جریان رسیدگی یا افشاء هویت و مشخصات متهم به وسیله مطبوعات یا سایر رسانه‌های گروهی یا به هرطریق دیگر ممنوع است و متخلفان به مجازات افشاءکنندگان اسرار مردم موضوع ماده (۶۴۸) قانون مجازات اسلامی - مصوب ۱۳۷۵ - محکوم می‌شوند.

هرگاه دادگاه اطفال و نوجوانان تحقیقاتی را درمورد وضع جسمانی و روانی طفل یا نوجوان یا والدین او و همچنین وضع خانوادگی و محیط معاشرت او لازم بداند، تحقیقات مذکور را خود یا با جلب نظر متخصصان یا مددکاران اجتماعی یا اشخاص صلاحیتدار انجام خواهد داد. دراین صورت دادگاه با توجه به تحقیقات انجام شده یا نظریات رسیده تصمیم مقتضی اتخاذ می‌کند.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

تبصره: در جرائمی که رسیدگی به آنها در صلاحیت دادگاه کیفری استان می‌باشد یا مجازات قانونی آن سه سال یا بیش از سه سال حبس است انجام تحقیقات مذکور در این ماده الزامی است.

هرگاه مصلحت طفل اقتضاء کند ممکن است رسیدگی در تمام مدت دادرسی یا در قسمتی از آن در غیاب او به عمل آید. رأی دادگاه درهرصورت حضوری محسوب می‌شود.

در جرائمی که رسیدگی به آنها در صلاحیت دادگاه کیفری استان می‌باشد یا مجازات قانونی آن بیش از خمس دیه کامل یا سه سال یا بیش از سه سال حبس (خواه به تنهایی یا توأم با مجازاتهای دیگر) باشد، دادگاه اطفال و نوجوانان به ولی یا سرپرست قانونی متهم ابلاغ می‌نماید که وکیل برای او تعیین کند. در صورت عدم تعیین وکیل، دادگاه برای متهم وکیل تسخیری تعیین می‌نماید.

در جرائمی که مجازات قانونی آن جزای نقدی یا شلاق و یا کمتر از سه سال حبس باشد، ولی یا سرپرست قانونی طفل می‌تواند برای دفاع از او در دادگاه حاضر شده و یاوکیل تعیین نماید.

دادگاه می‌تواند پس از رسیدگی و احراز مجرمیت، صدور رأی را باتوجه به وضع طفل یا نوجوان با تعیین دستورهای مقرر در مواد (۳۲) و (۳۳) این قانون حداکثر تا دوسال به تعویق بیندازد. دادگاه پس از دریافت گزارش مددکار اجتماعی درخصوص نحوه اجراء دستورات توسط طفل یا نوجوان، حسب مورد می‌تواند قرار موقوفی تعقیب صادر یا وی را از مجازات معاف کند و یا با رعایت تخفیف، حکم مقتضی صادر نماید. به دادخواست ضرر و زیان ناشی از جرم مدعی خصوصی نیز که علیه طفل در دادگاه اطفال و نوجوانان مطرح می‌گردد طبق مقررات قانونی رسیدگی و حکم مقتضی صادر می‌شود. در هنگام رسیدگی به دعوای ضرر و زیان، حضور طفل یا نوجوان لازم نیست، مگر درصورتی که توضیحات طفل یا نوجوان برای صدور رأی ضرورت داشته باشد.

آراء و تصمیمات دادگاه اطفال و نوجوانان علاوه بر شاکی و محکوم‌علیه به ولی یا سرپرست قانونی او و درصورت داشتن وکیل به وکیل وی نیز ابلاغ می‌شود و در تمام موارد قابل تجدیدنظر است. مهلت درخواست تجدیدنظر بیست روز از آخرین تاریخ ابلاغ می‌باشد.

درخواست تجدیدنظر را می‌توان به دفتر دادگاه صادرکننده حکم یا دفتر دادگاه تجدیدنظر یا چنانچه طفل یا نوجوان در کانون اصلاح و تربیت نگهداری می‌شود به دفتر کانون اصلاح و تربیت تسلیم نمود.

درخواست تجدیدنظر می‌تواند توسط طفل یا نوجوان یاولی یا سرپرست قانونی طفل یا وکیل آنان به عمل آید. دادستان نیز هرگاه آراء و تصمیمات دادگاه را مخالف قانون بداند می‌تواند درخواست تجدیدنظر نماید. شاکی خصوصی فقط از حکم مربوط به ضرر و زیان و برائت یا قرار منع یا موقوفی تعقیب می‌تواند تجدید نظرخواهی کند.

کلیه جرائم تعزیری و بازدارنده اطفال و نوجوانان، موضوع این قانون، قابل گذشت است. درصورت گذشت شاکی، تعقیب یا رسیدگی یا اجراء حکم متوقف می‌گردد.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

رسیدگی به جرائم اطفال و نوجوانان برطبق مقررات این قانون انجام می‌شود و درغیر از موارد مذکور در این قانون تابع مقررات عمومی آیین‌دادرسی است.

ه: نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از سه ماه تا یک سال درمورد جرائمی که مجازات قانونی آن سه سال یا بیش از سه سال حبس است.

تبصره۱: تصمیمات مذکور در بندهای (د) و (ه) صرفاً درخصوص اطفال و نوجوانان بیش از دوازده سال و تا پانزده سال قابل اجراء خواهد بود.

تبصره۲: درمورد تصمیمات مورد اشاره در بندهای (الف) و (ب) این ماده، دادگاه اطفال و نوجوانان می‌تواند باتوجه به تحقیقات به‌عمل آمده و همچنین گزارش‌های مددکاران اجتماعی از وضع طفل یا نوجوان و رفتار او، در تصمیم خود هرچند بار که مصلحت طفل یا نوجوان اقتضاء کند تجدیدنظر نماید.

درباره نوجوانانی که سن آنان بیش از پانزده سال و تا هجده سال تمام خورشیدی است مجازات‌های زیر اجراء می‌شود:

۱- نگهداری در کانون اصلاح و تربیت تا یک سال و یا پرداخت جزای نقدی تا یک میلیون ریال و یا انجام دادن خدمات عمومی به مدت یک سال با رعایت ترتیبات مندرج در تبصره‌های این ماده، درمورد جرائمی که مجازات قانونی آنها تا سه سال حبس یا مجازات دیگری غیر از حبس باشد.

۲- نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از شش ماه تا سه سال درمورد جرائمی که مجازات قانونی آن بیش از سه سال حبس باشد.

۳- نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از دو سال تا هشت سال درمورد جرائمی که مجازات قانونی آن حبس ابد یا اعدام باشد.

تبصره۱: هرگاه با توجه به سن، روحیه و وضع متهم و جرم ارتکابی، به جای صدور حکم به مجازات نگهداری یا جزای نقدی موضوع بند (۱) این ماده، انجام دادن خدمات عمومی مانند آموزش حرفه و فن، کار در مراکز نگهداری معلولان و سالمندان، نظافت و آبیاری درختان و فضای سبز پارکها مناسب باشد، دادگاه می‌تواند با رضایت متهم و متناسب با مدت ومیزان مجازات مورد نظر، او را به انجام دادن آن خدمات تحت مراقبت مددکار اجتماعی محکوم نماید مشروط برآن‌که میزان آن برای افراد غیرشاغل بیش از هشت ساعت کار روزانه و درمورد شاغلان بیش از چهار ساعت نباشد. مجموع ساعات خدمات عمومی برای تمام دوره محکومیت فرد نباید بیش از دویست و چهل ساعت باشد.

تبصره۲: هرگاه محکوم علیه علی‌رغم رضایت اعلامی بدون عذرموجه از انجام دادن خدمات عمومی امتناع یا کوتاهی نماید، دادگاه می‌تواند با توجه به نظریه دادسرا که پس از دریافت گزارش مددکار اجتماعی ارائه می‌نماید، برای بار اول، ساعات کار خدمات عمومی را تا یک چهارم افزایش دهد و درصورت تکرار، آن را به خدمت عمومی دیگری تبدیل یا به سایر مجازاتهای مندرج در بند (۱) محکوم نماید.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

تبصره۳: دادگاه می‌تواند با توجه به وضع متهم و جرم ارتکابی، به جای صدور حکم به مجازات نگهداری یا جزای نقدی موضوع بند (۱) این ماده، به اقامت در منزل در ساعاتی که دادگاه معین می‌کند یا به نگهداری در کانون اصلاح و تربیت در دو روز آخر هفته برای مدت معینی حکم دهد.

درمورد نگهداری یا محکومیت به نگهداری در کانون اصلاح و تربیت، دادگاه اطفال و نوجوانان می‌تواند باتوجه به گزارش‌های رسیده از وضع طفل یا نوجوان و رفتار او در کانون اصلاح و تربیت یک بار در تصمیمات و محکومیت قطعی شده سابق تجدیدنظر نماید، به این ترتیب که مدت تصمیم یامحکومیت را یک چهارم تقلیل دهد یا نگهداری درکانون اصلاح و تربیت را به تسلیم طفل یا نوجوان به ولی یا سرپرست قانونی تبدیل نماید. تصمیم دادگاه مبنی‌بر تجدیدنظر درصورتی اتخاذ می‌شود که طفل یا نوجوان حداقل یک سوم از مدت نگهداری یا محکومیت به نگهداری در کانون اصلاح و تربیت را گذرانده باشد. تصمیم دادگاه در این مورد قطعی است. این امر مانع از استفاده از آزادی مشروط و سایر تخفیفات قانونی باتحقق شرایط آنها نخواهد بود. در جرائمی که رسیدگی به آنها درصلاحیت دادگاه کیفری استان است، هرگاه در رشد و کمال عقل مرتکب شبهه وجود داشته باشد دادگاه اطفال نوجوانان وی را حسب مورد به یکی از مجازاتهای مذکور در بندهای (۱)، (۲) و (۳) ماده (۳۳) این قانون محکوم می‌نماید.

تبصره: دادگاه اطفال و نوجوانان برای تشخیص رشد و کمال عقل می‌تواند از نظر پزشکی قانونی یا ازهرطریق دیگری که مقتضی بداند، استفاده کند.

در جرائمی که مستلزم پرداخت دیه یا ضمان است دادگاه مطابق قانون مربوط حکم به پرداخت دیه و خسارت صادر می‌کند.

درمورد تعدد جرم، در جرائم مستلزم تعزیر یا مجازات بازدارنده دادگاه مکلف است برای هر یک از جرائم ارتکابی مجازات جداگانه تعیین کند. دراین صورت فقط مجازات اشد قابل اجراء خواهد بود. هرگاه فعل واحد دارای عناوین متعدد جرم باشد مجازات جرمی داده می‌شود که اشد است و چنانچه مجموع جرائم ارتکابی در قانون عنوان جرم خاصی داشته باشد مرتکب به مجازات مقرر در قانون برای آن جرم محکوم خواهد شد. مقررات تکرار جرم درمورد اطفال و نوجوانان رعایت نمی‌شود.

تخفیف مجازات و تعلیق اجراء آن

دادگاه می‌تواند درصورت احراز جهات مخفف، مجازات نگهداری را برطبق قانون تخفیف دهد. جهات تخفیف عبارتند از:

۱- اظهارات و راهنمایی‌های متهم که در شناختن شرکاء و معاونان جرم و کشف اشیائی که از جرم تحصیل شده است مؤثر باشد.

۲- اوضاع و احوال خاصی که متهم تحت تأثیر آنها مرتکب جرم شده است از قبیل: رفتار و گفتار تحریک‌آمیز مجنی علیه یا وجود انگیزه شرافتمندانه در ارتکاب جرم.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

۳- اعلام متهم قبل از تعقیب و یا اقرار او در مرحله تحقیق که مؤثر در کشف جرم باشد.

۴- وضع خاص متهم یا سابقه او.

۵- اقدام یا کوشش متهم به منظور تخفیف آثار جرم و جبران زیان ناشی از آن.

احکام دادگاه اطفال و نوجوانان جز درمورد مجازات‌ها، مشمول عفو یا تخفیف مجازات محکومان قرار نمی‌گیرد.

در کلیه محکومیت‌های تعزیری و بازدارنده دادگاه می‌تواند اجراء تمام یا قسمتی از مجازات را از یک تا سه سال معلق نماید.

دادگاه جهات و موجبات تعلیق و دستورهایی را که باید محکوم علیه در مدت تعلیق از آن تبعیت نماید در حکم خود تصریح و مدت را نیز برحسب نوع جرم و حالات شخصی مجرم تعیین می‌نماید.

دادگاه باتوجه به اوضاع و احوال محکوم علیه و محتویات پرونده می‌تواند اجراء دستور یا دستورهای ذیل را در مدت تعلیق از محکوم علیه بخواهد و محکوم علیه مکلف به اجراء دستور دادگاه می‌باشد:

۱- مراجعه به مددکار اجتماعی یا روانشناس و همکاری با آنان.

۲- اشتغال به تحصیل در یک مؤسسه آموزشی و فرهنگی یا حرفه‌آموزی.

۳- مراجعه به بیمارستان یا درمانگاه برای‌درمان‌بیماری یا ترک اعتیاد خود.

۴- خودداری از معاشرت با اشخاصی که دادگاه معاشرت با آنها را برای محکوم علیه مضر تشخیص می‌دهد.

۵- خودداری از رفت و آمد به محل‌های معین.

۶- خودداری از اشتغال به کار یا حرفه معین.

۷- خودداری از تجاهر به ارتکاب محرمات و ترک واجبات.

۸- معرفی خود در مدتهای معین به شخص یا مقامی که دادستان تعیین می‌کند.

اگر جرمی که مجازات او معلق شده است در مدت تعلیق بدون عذر موجه از دستور دادگاه موضوع ماده (۴۳) تبعیت ننماید برحسب درخواست دادستان پس از ثبوت مورد در دادگاه صادرکننده حکم تعلیق، به مدت تعلیق او شش ماه تا یک سال افزوده می‌شود و درصورت تکرار دادگاه می‌تواند حکم تعلیق را لغو و مجازات معلق را به‌موقع اجراء گذارد.

اگر کسی که اجراء حکم مجازات او معلق شده در مدتی که از طرف دادگاه مقرر شده مرتکب جرم عمدی جدیدی که رسیدگی به آن در صلاحیت دادگاه کیفری استان می‌باشد یا مجازات قانونی آن سه سال یا بیش از سه سال حبس است، بشود، به‌محض قطعی شدن حکم، دادگاهی که قرار تعلیق اجراء مجازات سابق را صادر کرده یا دادگاه جانشین می‌تواند رأساً یا برحسب درخواست دادستان الغاء آن را اعلام دارد تا حکم معلق نیز درباره محکوم علیه اجراء گردد.

تعلیق اجراء حکم، نسبت به ضرر و زیان مدعی خصوصی تأثیری ندارد.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

کانون اصلاح و تربیت

کانون‌های اصلاح و تربیت اماکنی هستند که برای نگهداری و تربیت اطفال و نوجوانان موضوع این قانون توسط سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور، در مراکز استان‌ها و به تناسب نیاز و ضرورت در سایر مناطق کشور ایجاد شده یا می‌شوند.

کانون‌های یاد شده جزو واحدهای سازمان زندها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور بوده و طرز تشکیل، کیفیت اصلاح و تربیت اطفال و نوجوانان در آنها، طبقه‌بندی اطفال و نوجوانان از حیث جنس، سن، نوع جرائم و نگهداری موقت یا طولانی مدت در آنها و سایر امور مربوط به این کانونها برطبق آیین‌نامه خاصی است که براساس ضوابط مقرر در این قانون بنا به پیشنهاد سازمان یاد شده تهیه و به تصویب رئیس قوه قضائیه می‌رسد. قضات دادگاه اطفال و نوجوانان مکلفند برای بررسی وضعیت قضائی مددجویان و طرز تعلیم و تربیت و پیشرفت اخلاقی آنان حداقل ماهی یک بار از کانون اصلاح و تربیت حوزه محل خدمت خود بازدید به عمل آورند. این امر مانع اجراء وظایف قانونی دادستان نخواهد بود.

هرگاه حسب گزارش مدیران کانون، رفتار و اخلاق طفل و نوجوان موجب فساد اخلاق اطفال و نوجوانان دیگر گردد، درصورت احراز موضوع توسط قاضی دادگاه اطفال و نوجوانان و به دستور وی طفل یا نوجوان مذکور در محل دیگری در قسمت مربوط نگهداری می‌شود و پس از اصلاح اخلاق و رفتارش با دستور دادگاه به محل قبلی عودت داده می‌شود.

نتیجه‌گیری

حسب موازین و اصول علمی دادرسی کیفری و اسناد بین‌المللی حقوق کودک، درنظام های دادرسی کیفری کشورها، برای رسیدگی به اتهامات اطفال و نوجوانان، به هنگام تعقیب، تحقیقات مقدماتی، دادرسی، صدور حکم و. . . مقررات ویژه‌ای در مقایسه با رسیدگی به اتهامات بزرگسالان مقرر شده است.

به نظر می‌رسد که ویژگی‌های مزبور به لحاظ تأمین منافع عالی کودکان و نوجوانان، با توجه به روایات معتبر در تکریم شخصیت و تعلیم و تربیت و مواظبت اطفال و نیز عدم وجود هیچ‌گونه ردعی و منعی، مغایرتی با موازین حقوق اسلام ندارد و قابل اعمال در نظام دادرسی کیفری ایران می باشد.

در نظام دادرسی کیفری ایران برخی از ویژگی های دادرسی کیفری اطفال، از قبیل ضرورت غیرعلنی بودن و حفظ حریم شخصی در رسیدگی به اتهامات، ضرورت ابلاغ وقت دادرسی به اولیاء یا سرپرستان قانونی و حضور ایشان در جلسات دادرسی در صورت مصلحت طفل یا نوجوان، و قابل تجدید نظر بودن تصمیمات راجع به اتهام اطفال و نوجوانان در مراجع عالی تجدید نظر و دادگاه صادرکننده رأی، پیش بینی شده است. در عین حال در حقوق ایران برخی از ویژگی های مهم دادرسی اطفال و نوجوانان، از قبیل تشکیل دادگاه ویژه مجزای از دادگاه‌های عمومی، ایجاد دوره‌های آموزشی خاص برای ضابطان و قضاتی که منحصراً یا غالباً در امور قضایی اطفال و نوجوانان فعالیت دارند، اجباری نمودن تشکیل پرونده شخصیت

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

درجرایم مهم، الزامی نمودن حضور وکیل یا مشاور حقوقی درجرایم مهم دیگری علاوه بر جرایمی که مجازات قانونی آنها اعدام، قصاص نفس، حبس ابد و رجم است، اعمال نمی گردد.

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

فهرست منابع ومآخذ

ـ اداره کل تدوین و تنقیح قوانین و مقررات، ۱۳۸۱

ـ الجبعی العاملی، زین الدین (الشهید الثانی)، شرح اللمعه، بیروت، دارالعالم الاسلامی،

ـ الحر العاملی، محمد بن الحسن، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، تهران، مکتبه الاسلامیه، الطبعه الخامسه، ۱۳۹۹

ـ آخوندی، محمود، آیین دادرسی کیفری، قم، نشر اشراق، چاپ اول، ۱۳۷۹

ـ آشوری، محمد، آیین دادرسی کیفری، تهران، سمت، چاپ اول، ۱۳۷۹

ـ بی تادانش، تاج زمان، دادرسی اطفال بزهکار در حقوق تطبیقی، تهران، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۷۸

ـ صانعی، پرویز، حقوق جزای عمومی، تهران، نشر دانشگاه شهید بهشتی، چاپ سوم، بی تا

ـ صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف)، مجموعه سخنرانی های ارائه شده در کارگاه آموزشی دادرسی ویژه جوانان، مترجم حمید مرعشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۷۸

ـ عباچی، مریم، حقوق کیفری اطفال در اسناد سازمان ملل متحد، تهران، نشر مجد، چاپ اول، ۱۳۸۰

ـ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

ـ قانون اصلاح موادی از قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۲۹۰

ـ قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور کیفری مصوب سال ۱۳۷۸

ـ قانون تشکیل دادگاه اطفال بزهکار مصوب سال ۱۳۳۸

ـ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵

ـ محقق حلی، ابوالقاسم نجم الدین جعفر، شرایع الاسلام، نجف اشرف، مطبعه الآداب، ۱۳۸۹

ـ معاهده حقوق کودک مصوب ۱۹۸۵م سازمان ملل متحد

ـ مقررات پکن مصوب ۱۹۸۵م سازمان ملل متحد

ـ موذن زادگان، حسن علی، نقد و بررسی قرار بازداشت موقت در قانون دادرسی، تهران، پژوهش حقوق و سیاست، شماره ۴، بهار تابستان، ۱۳۸۰

ـ ناصرزاده، هوشنگ، مجموعه آراء وحدت رویهٔ قضایی، تهران، آگاه، چاپ اول، ۱۳۷۳

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]

[Downloaded from jlawst.ir on 2026-11-23]